

L'Angleterre au temps des Stuarts

En 1603, Jacques VI d'Écosse, fils de Marie Stuart et de Darnley, succéda à Élisabeth. Sous le nom de Jacques Ier, il devint roi de Grande-Bretagne et d'Irlande. C'est la première fois que le nom de Grande-Bretagne fut officiellement employé pour désigner l'Angleterre et l'Écosse.

A ce moment, deux problèmes paralysaient la politique anglaise. L'un était de savoir si le pouvoir revenait au roi ou au parlement; l'autre, de savoir si l'Église anglicane devait ou non supprimer les évêques, comme l'exigeaient les puritains, calvinistes rigides.

Jacques Ier, allant à l'encontre des traditions britanniques, fut un partisan acharné de la monarchie absolue. Il vit se dresser contre lui non seulement les catholiques, mais les puritains eux-mêmes. Mais Jacques Ier se considérait comme l'élu de Dieu, ayant autorité sur tout. Et il sentait que si les évêques étaient privés de leur autorité, il le serait aussi de la sienne. « Pas d'évêques, pas de roi », disait-il.

Son fils Charles Ier lui succéda en 1625; il avait les idées de son père. Sa lutte contre le parlement et les puritains d'Écosse ou presbytériens dégénéra en guerre civile. D'un côté se trouvait le roi, assisté de la haute noblesse et du clergé anglican. Ils constituaient le parti des « Cavaliers ». De l'autre côté le parlement, groupant autour de lui la petite noblesse des campagnes ainsi que la bourgeoisie. Parmi cette bourgeoisie, il y avait de nombreux puritains, appelés « Têtes rondes » parce qu'ils portaient les cheveux coupés courts, selon la mode puritaine. La guerre dura sept ans. Les puritains, commandés par Olivier Cromwell, furent victorieux à Naseby

en 1645. Le roi fut emprisonné, condamné à mort et décapité. En 1649, la république était proclamée.

La république d'Olivier Cromwell fut, en fait, une dictature militaire. Cromwell augmenta son prestige mais non sa popularité, en réprimant d'une manière sanglante le soulèvement des Irlandais catholiques qu'il déposséda de leurs biens, et celui des Écossais qu'il vainquit à Dunbar en 1650.

La grande contribution de Cromwell à la prospérité de l'Angleterre fut la proclamation de l'« Acte de Navigation », par lequel l'importation des marchandises venant d'Asie, d'Afrique et d'Amérique était réservée aux seuls navires anglais. Les chantiers navals travaillèrent alors à plein rendement, et bientôt l'Angleterre fut équipée d'une flotte marchande moderne; la domination des mers allait bientôt passer des Provinces-Unies à la Grande-Bretagne.

La mort de Cromwell ramena les Stuarts sur le trône en la personne de Charles II. C'est sous le règne de celui-ci que le parlement décréta le « Test Act », qui oblige tout fonctionnaire à prêter le serment de fidélité à l'Église anglicane. Jacques II, successeur de Charles II et converti au catholicisme, viola le Test Act; une révolution éclata, le stadhouder de Hollande se vit offrir la couronne et devint roi sous le nom de Guillaume III. C'était l'arrière-petit-fils de Guillaume d'Orange. Sa femme Marie était une fille de Jacques II. Les deux souverains acceptèrent les conditions posées par le parlement, qui formèrent une véritable constitution, et le presbytérianisme l'emporta définitivement en Écosse.

En haut : Charles Ier, Cromwell et Guillaume III.

En bas : le débarquement de Guillaume III à Brixham (d'après une peinture qui se trouve au palais de Saint-James à Londres).

ENGELAND

IN DE TIJD DER STUARTS

Terwijl de invloed van Holland op de internationale aangelegenheden toenam, verminderde die van Engeland. Pas in 1603 werd de benaming Groot Britannië voor het eerst officieel gebruikt. In dat jaar stierf Elizabeth I, opgevolgd door Jacobus VI van Schotland, de zoon van Maria, koningin van Schotland, en van Darnley. Jacobus VI van Schotland werd Jacobus I van Engeland en koning van Groot Britannië.

Van het ogenblik af dat de eerste koning uit het huis der Stuarts de Engelse troon besteeft, verlamden twee grote problemen de Engelse politiek. Het eerste was de vraag of de macht door de kroon dan wel door het parlement moest worden uitgeoefend. Het tweede hield verband met de anglicaanse kerk: moest deze puriteinser worden en zichzelf zonder bisschoppen besturen of niet?

De Engelsen hadden een zeer oude parlementaire traditie. Ze gingen er wel mee akkoord, dat de koningen van het huis der Tudors in tijden van nationaal gevaar het parlement terzijde zouden schuiven, maar wilden dezelfde rechten niet toestaan aan een nog niet ingeburgerd vorst. Jacobus I beweerde daarentegen, en vele bisschoppen met hem, dat een koning dankzij het Goddelijk Recht regeerde, zodat alle macht bij hem berustte.

Voor zover het de kerk betrof, was in de tijd van Elizabeth de hele gedachte van een scheiding met Rome nog nieuw. Onder hun geliefde Koningin-Maagd aanvaardden de meeste Engelsen een godsdienst, die noch katholiek, noch puriteins was. Maar tegen het einde van de regering van Elizabeth had de contra-reformatie veld gewonnen. En vele Engelsen voelden dat de tijd gekomen was om deze protestantse kerken na te volgen, die zowel de bisschoppen als het hele katholieke ritueel hadden afgeschaft.

Ook op dit gebied had Jacobus I heel andere gedachten. Hij was van mening, dat het wegnemen van de autoriteit van de bisschoppen wel eens het wegnemen van zijn eigen autoriteit tot gevolg kon hebben. "Geen bisschoppen, geen koning", verklaarde hij. Karel I, die hem in 1625 opvolgde, deelde de mening van zijn vader volledig. En dit diepgaand meningsverschil tussen de koning en veel van zijn onderdanen leidde tot de grote rebellie. In 1640, toen Karel I

de presbyteriaanse Schotse laaglanders tot het gebruik van het anglicaanse gebedenboek trachtte te dwingen, brachten deze zonder aarzelen een leger tegen hem op de been. Toen verklaarde in 1642 het "lange" parlement, dat belastingen slechts met toestemming van het parlement konden worden geheven. Het parlement verlangde ook, dat het bisschopsambt zou worden afgeschaft. Hierop besloot Karel, vijf parlementsleden onder arrest te stellen. Bij zijn poging om deze beslissing uit te voeren, stelde hij echter vast, dat ze gevlucht waren. Een week later moest hijzelf de wijk nemen voor de woede van de Londense straatmassa's.

De op deze gebeurtenissen volgende oorlog tussen de puriteinse "Rondhoofden" en de loyalistische koningsgezinde "Cavaliers" eindigde met een puriteinse overwinning, waarop Oliver Cromwell de eigenlijke militaire dictator van Engeland werd. De gematigde volksvertegenwoordigers waren bereid met de koning te onderhandelen, maar Cromwell en zijn volgelingen waren slechts voldaan, toen Karel I in 1649 was onthoofd. Cromwell verhoogde zijn prestige, maar niet zijn populariteit, door de meedogenloze onderdrukking van de Ierse opstand en door zijn in 1650 te Dunbar op de Schotten behaalde overwinning.

Misschien was de Akte van Navigatie wel de voornaamste bijdrage, die Cromwell tot de Engelse welvaart leverde. Hierdoor werden de Engelse scheepswerven gedwongen, meer schepen te bouwen, waardoor ze de Engelse zeemacht hielpen herstellen. Deze akte was één van de oorzaken voor de twee korte zeeoorlogen, die Engeland met Holland voerde (1652 - 54 en 1664 - 67).

In 1660, twee jaar na de dood van Cromwell, werd de monarchie hersteld en besteeft Karel II de troon. Tijdens zijn regering werd de Test Act gestemd, waarbij alle ambtenaars verplicht werden, ten minste éénmaal per jaar volgens de riten van de kerk van Engeland het Avondmaal te gebruiken. Doch de opvolger van Karel II, Jacobus II, die van 1685 tot 1688 regeerde, was een rooms-katholiek bekeerling, een omstandigheid, die tot de Glorieuze (en onbloedige) Revolutie en tot zijn troonsafstand leidde. De troon ging over op de Nederlander Willem III, kleinzoon van de grote Willem van Oranje, en op zijn echtgenote Maria, dochter van Karel I.

Boven : Karel I, Cromwell en Willem III. **Onder :** Willem III, die koning van Engeland is geworden, landt te Brixham (naar een schilderij in het Sint-James Paleis).

Globerama

HISTOIRE DES CIVILISATIONS MENS EN WERELD, VROEGER EN NU

CASTERMAN

HET AVONTUUR VAN MENS EN WETENSCHAP

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

Le présent ouvrage est publié simultanément en
français (Casterman, Paris-Tournai)
allemand (International School, Cologne)
anglais (Odhams Press, Londres)
américain (International Graphic Society, New York)
danois (Munsgaard Scandinavisk Bogforlag)
finlandais (Munsgaard)
hollandais (Keurkoop, Rotterdam)
italien (Fratelli Fabbri, Milan)
portugais (Codex)
suédois (Munsgaard)

2e édition, 1964

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN VOOR ALLE LANDEN

Art © 1959 by Esco, Anvers

Text © 1963 by Casterman, Paris

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.